

Hvordan står det til med våre vanlige fuglearter?

Kjetil Aa. Solbakken

Generalsekretær

Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Kort om NOF

- Medlemsbasert norsk naturvernorganisasjon
- Grunnlagt i 1957
- Fokus på fuglevern, kunnskapsbygging, kartlegging, fugleinteresse m.m.
- Fylkesavdelinger i alle fylker og 51 lokallag
- 11 000 medlemmer
- 12 ansatte nasjonalt med kontor i Trondheim
- Gir ut fire tidsskrifter (Vår Fuglefauna, Fuglevennen, Fugleåret, Ornis Norvegica)
- En del av BirdLife International og Sabima
- Nettsted: birdlife.no

Hvordan overvåke fugler?

- Hekkefuglovervåking (TOV-E, TOV-I, 3Q)
- Trekkfuglovervåking ved fuglestasjoner (Lista og Jomfruland)
- Sjøfugltellinger (Seapop m.f.l)
- Prosjekter på enkeltarter (fåttallige, trua eller spesialiserte arter)
- For mange arter er det ingen overvåking. Kun bestandsestimater fra tid til annen. Fåttallige arter fanges ikke opp av overvåkingsprogrammer.
- Oppsummeres i rødlister hvert 5 år- også internasjonalt.

Hvor mange fuglearter har vi i Norge?

505 arter er påvist

255 arter hekker

29-55 millioner par + 3 millioner på Svalbard og Jan Mayen.

Noen nye hekkearter de siste årene: polarjo, blåstjert, busksanger, rødtoppfuglekonge, gulirisk. Flere sørlige og østlige arter er på vei.

Noen har ikke hekket på 25 år: Avosett, dvergterne, splitterne, pirol.

Noen på vei til å bli utryddet: hauksanger, hortulan, vierspurv, kanskje svarthalespove.

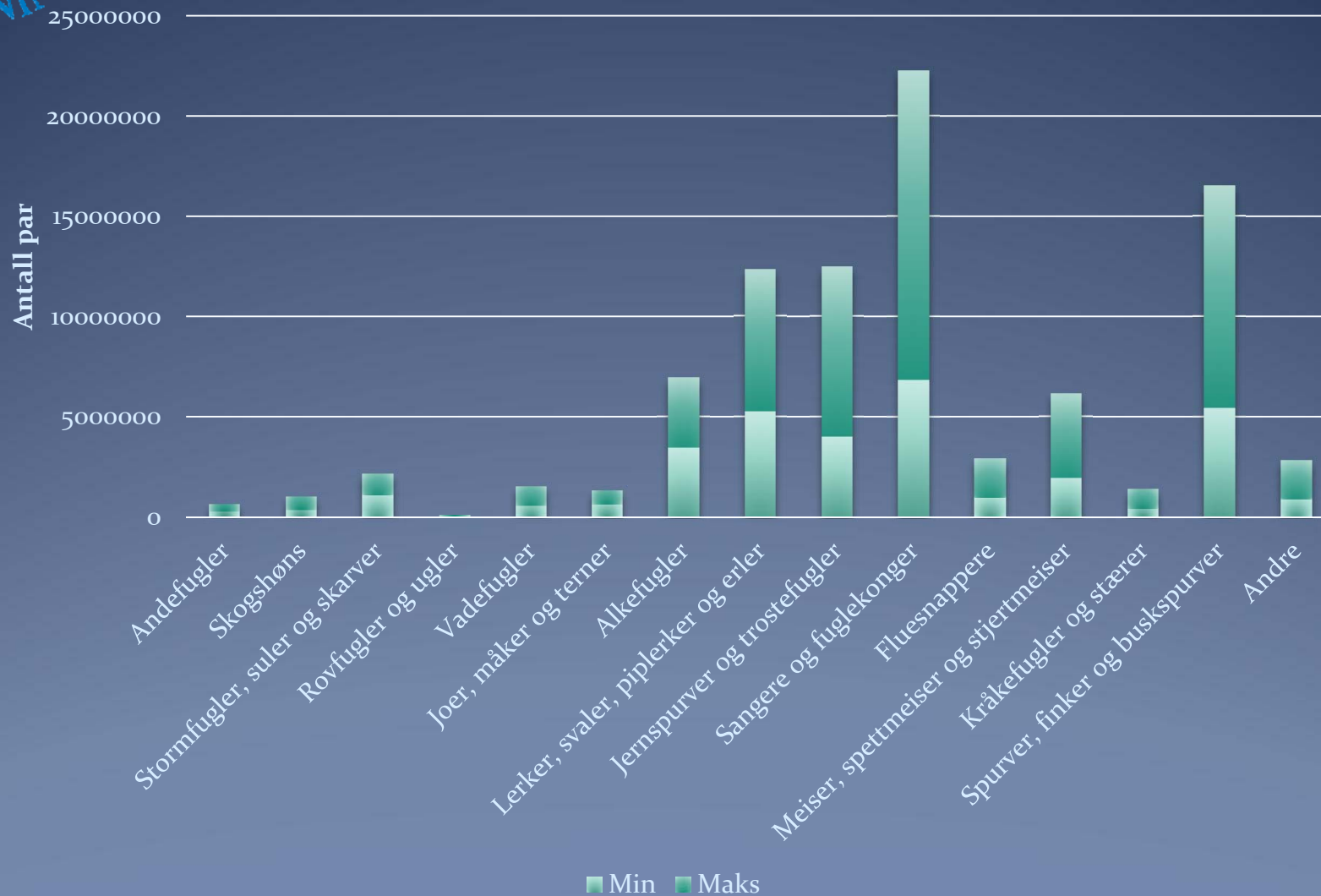
De 10 vanligste artene

Art	Min. antall par	Maks. antall par	Middelverdi antall par
Løvsanger	4 500 000	11 000 000	7 750 000
Heipiplerke	3 500 000	4 000 000	3 750 000
Bokfink	2 000 000	4 000 000	3 000 000
Bjørkefink	1 500 000	2 500 000	2 000 000
Rødvingetrost	1 000 000	2 500 000	1 750 000
Kjøttmeis	1 000 000	2 400 000	1 700 000
Lunde	1 480 000	1 480 000	1 480 000
Trepiplerke	1 000 000	1 700 000	1 350 000
Gråsisik	900 000	1 750 000	1 325 000
Fuglekonge	950 000	1 600 000	1 275 000

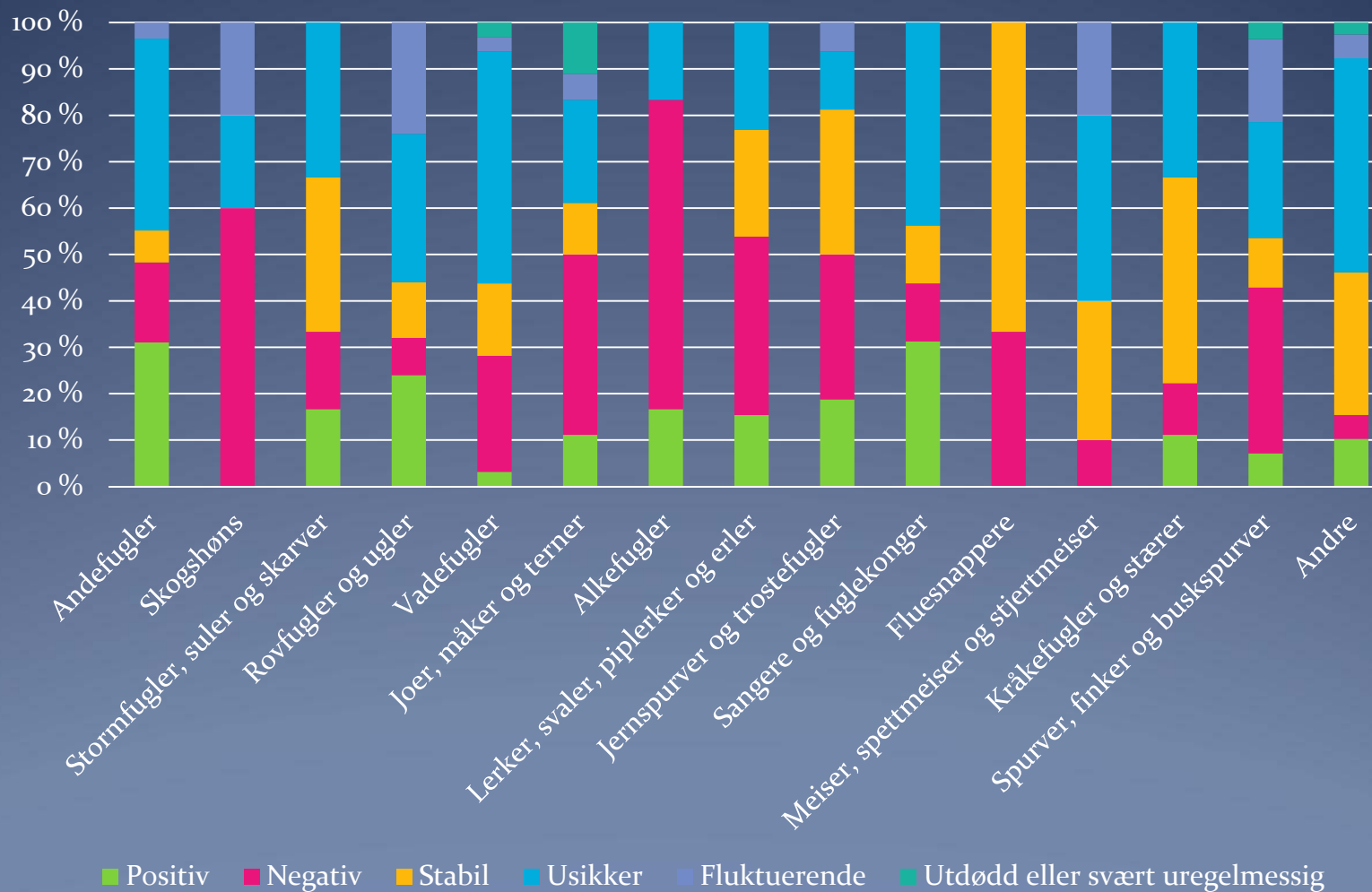
Kilde: Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2.

https://www.birdlife.no/innehold/bilder/amb/03/12/1739/ovf_rapport_bestandsestimater.pdf

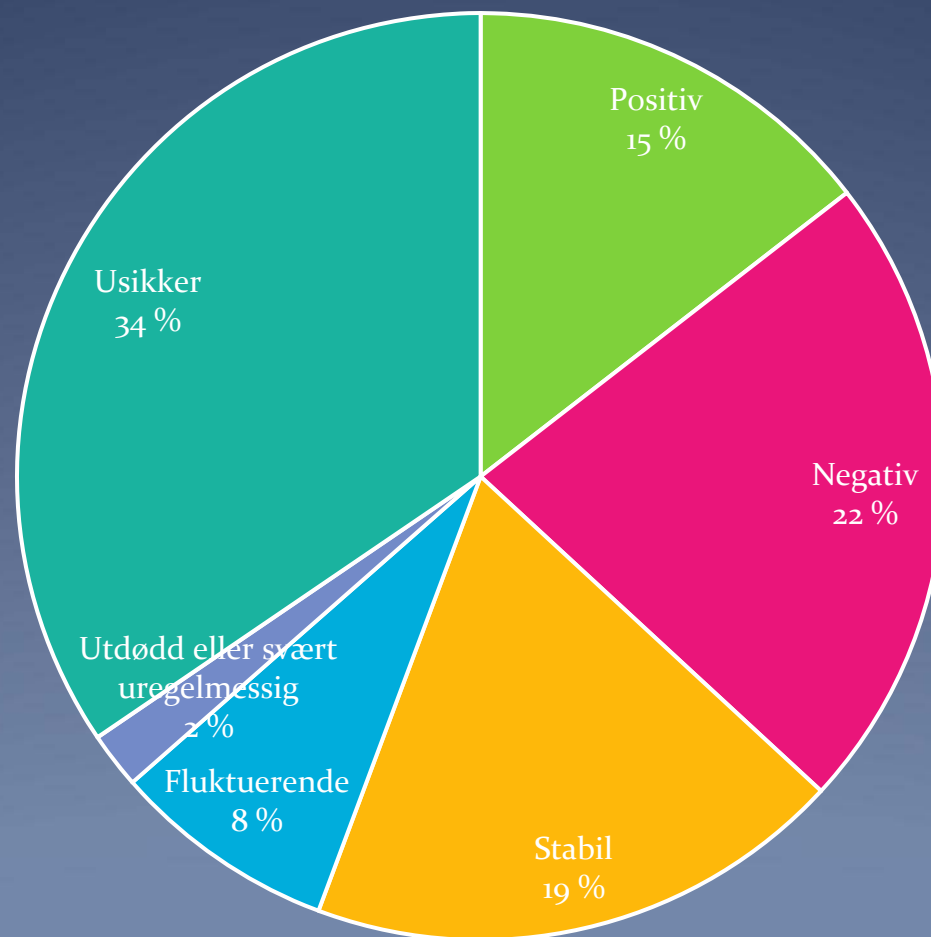
Antall fordelt på artsgrupper

Utvikling for artsgrupper

Bestandstrender oppsummert

■ Positiv ■ Negativ ■ Stabil ■ Fluktuerende ■ Utdødd eller svært uregelmessig ■ Usikker

Fuglebestander

Birdlife Internationals
«State of the World's
Birds» (2018):

40 % av verdens fuglearter
er i tilbakegang, og at det
er forringelse av hele
økosystem som er
årsaken.

Europa: Europeiske
fuglebestander redusert
med 421 millioner fugler
på 30 år. Storskala
ødeleggelse av
leveområder.

- Naturpanelet (IPBES) (2018): Forringelse og ødeleggelse av natur skjer overalt, og må stanses nå.
- Norge: «Helt vanlige» fuglearter havner på rødlista. 82 arter. Arealendringer hovedårsaken for de fleste artene.
- 1/3 av norske fuglearter på rødlista.

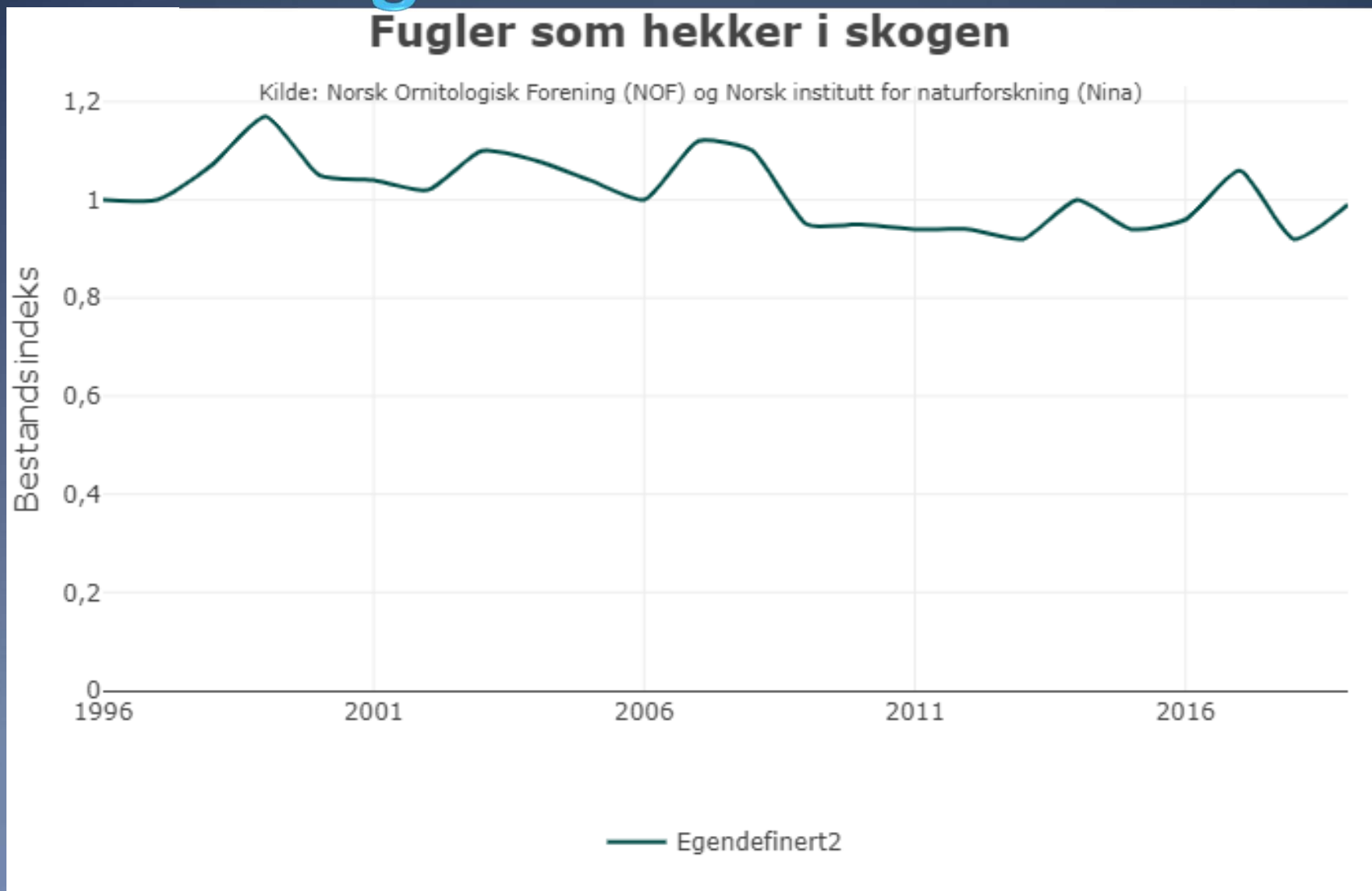

Data fra TOV-E gir trender over tid

- Ekstensiv overvåking av hekkefugl (TOV-E) etablert i 2005. Forløperen var Norsk Hekkefugltaksering (NOF).
- Samarbeid mellom NOF, NINA, Nord-univ. og Miljødirektoratet.
- Landsdekkende nettverk med 492 faste telleruter for fugl
- 12-20 punkt pr rute, 9000 punkter totalt.
- Tellinger utføres ved egnede værforhold under morgentimene i perioden 20 mai – 10 juli.
- Gir bestandsindekser for ca. 75 forskjellige fuglearter og som kart som viser årlig mengde observasjoner for ca. 135 arter.
- Link: <https://tov-e.nina.no/hekkefugl>

Stabilt for fugler som hekker i skogen

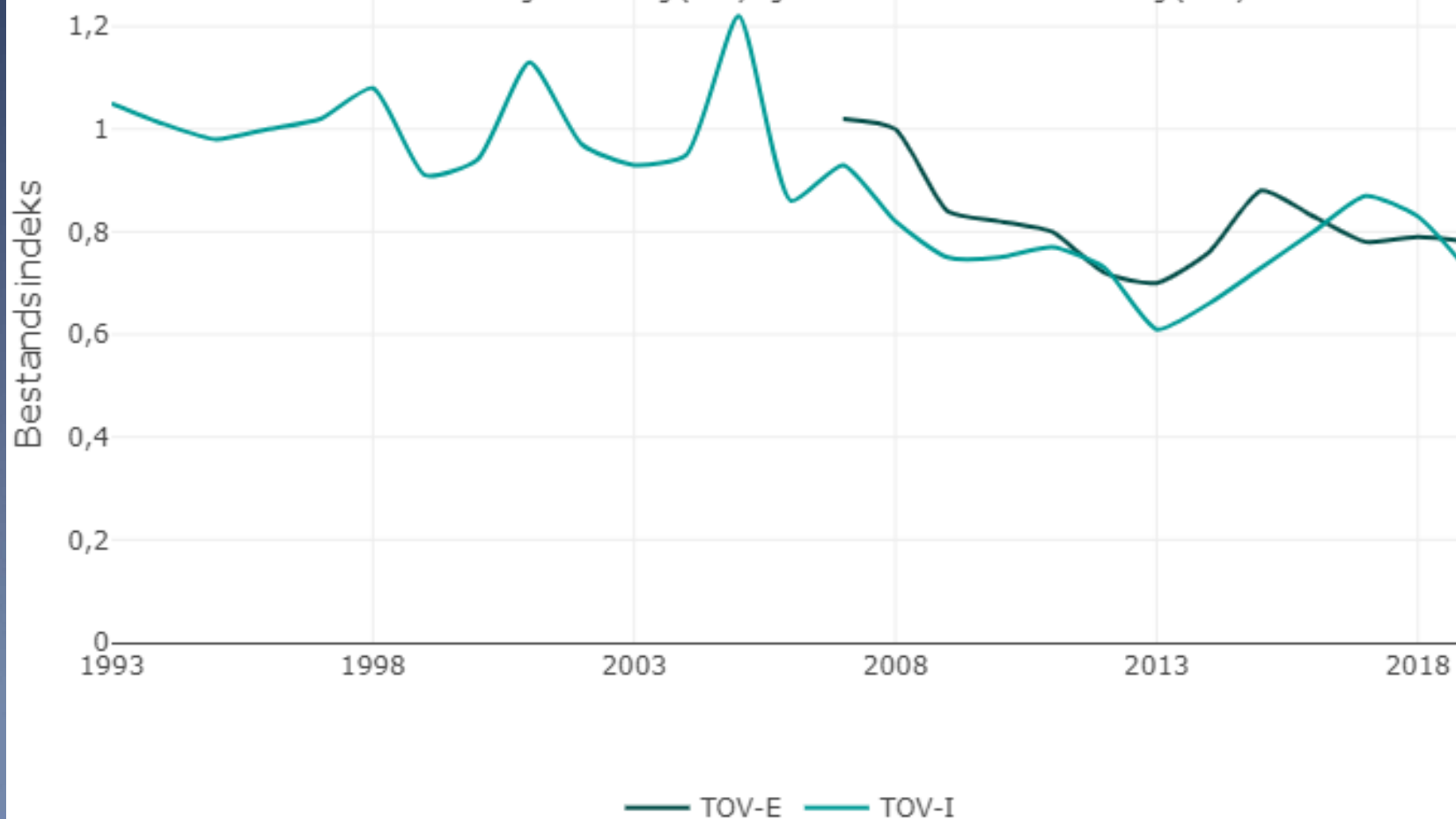

Stabilt for fugler som hekker i skogen

- 1/3 av hekkefuglene finnes hovedsakelig i skog.
- Grafen under omfatter 24 fuglearter, og viser at vi har hatt relativt stabile hekkebestander av de vanlige skogsartene de siste 23 årene. Mange av dem hadde en stabil bestand fra 1996 til 2019. F.eks. svarttrost, bokfink og jernspurv.
- Liten økning for noen, f.eks. måltrost og gransanger
- Liten nedgang for andre, f.eks. rødstrupe og trepiplerke
- Flere arter som er sterkest knyttet til urørt naturskog er relativt sjeldne. TOV gir ikke tall som viser bestandsendringer for disse.

Fugler som hekker i fjellet

Kilde: Norsk Ornitologisk Forening (NOF) og Norsk institutt for naturforskning (Nina)

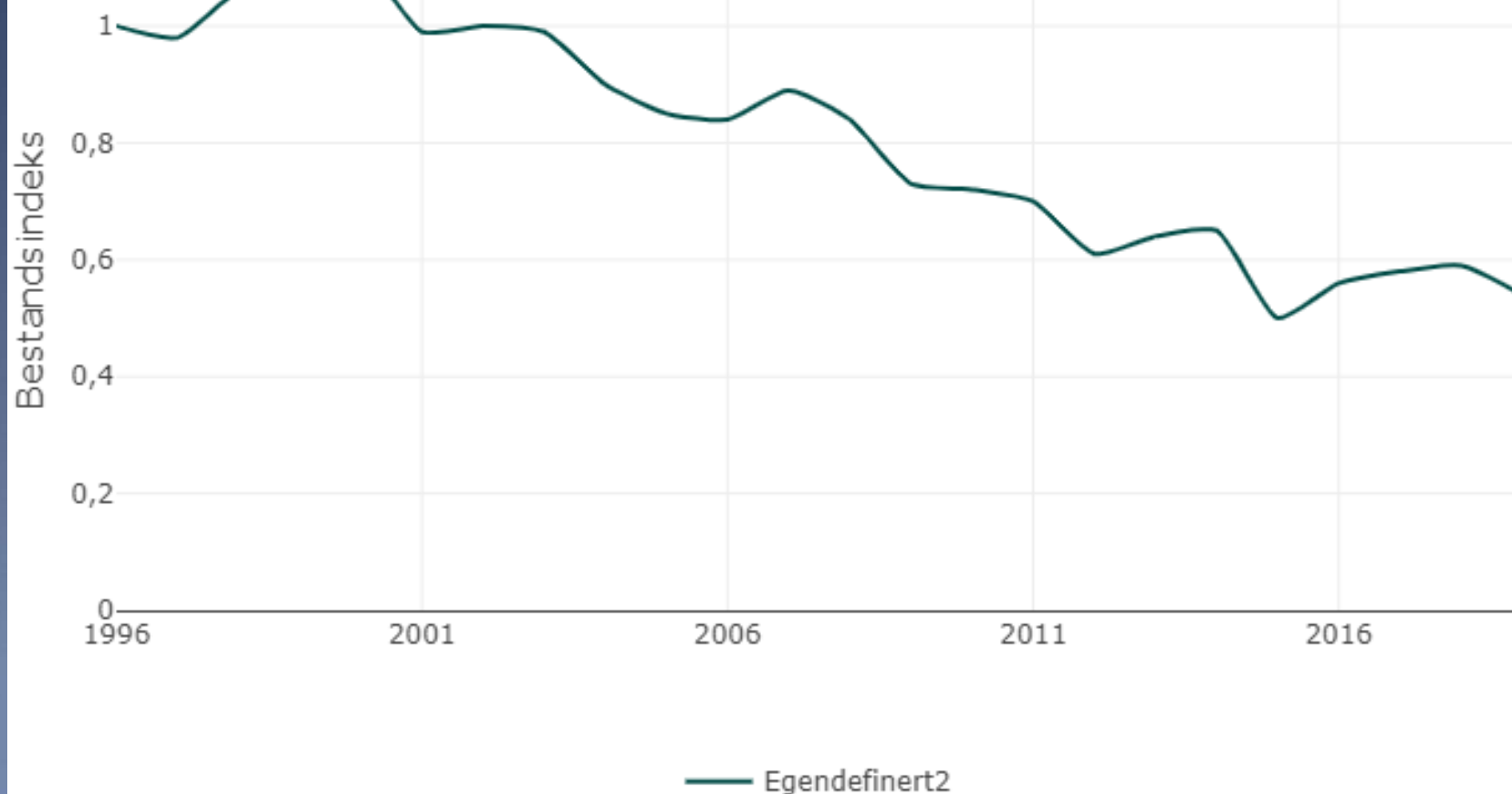

Mindre fugler i fjellet de siste 10 årene

- Områdene over skoggrensen og heiområdene i fjellskogen er viktige for 10 % av våre hekkende fuglearter.
- Data fra fugletellinger i TOV-I 1993–2019 fra fem fjellområder, fra Hardangervidda i sør til Dividalen i nord.
- Viser stabile fuglebestander fra 1993 til 2005. Deretter var det en tydelig nedgang fra 2006 til 2013. Etter 2013 har det vært en stabilisering av bestandene. Nedgang 20 %, tydeligst fra 2007.
- Data fra fugletelling i TOV-E 2007–2019 for 8 vanlige fjellarter: lappspurv, blåstrupe, heipiplerke, ringtrost, steinskvett, heilo, lirype og fjellrype. Tydeligst nedgang for lappspurv, lirype og blåstrupe.

Fugler som hekker i jordbrukslandskapet

Kilde: Norsk Ornitologisk Forening (NOF) og Norsk institutt for naturforskning (Nina)

Kollaps hos fugler i jordbrukslandskapet

- Jordbrukslandskapet er viktig leveområde for rundt 5 % av våre hekkende fuglearter.
- 40 % nedgang hos vanlige fuglearter i jordbrukslandskapet fra 2000 til 2019.
- Nedgangen har vært særlig sterk for vipe, storspove, sanglerke og gulspurv. Nedgangen for linerle, låvesvale, buskskvett og stær mindre tydelig.
- Kilde: <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/fugler>

Hvem bryr seg om fuglene i jordbrukslandskapet?

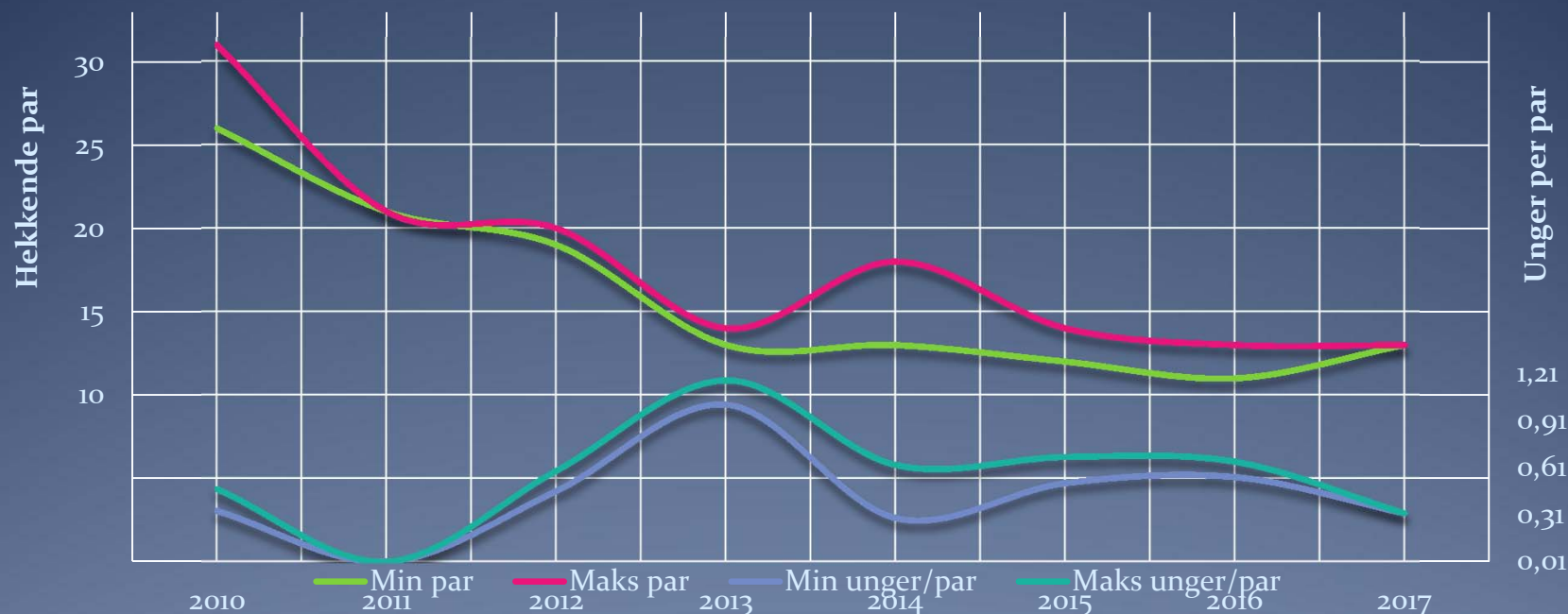
- Hva hvis folketallet i din kommune eller fylke hadde sunket 40 % siden 2000?
- Tiltak? Krisepakker? Unntakstilstand?
- Men ingen merkbare tiltak for fugler i jordbrukslandskapet.
- Vi dokumenterer bare at de forsvinner.
- Ingen grunn til å tro at de noensinne kommer tilbake...

Storspove © Ingar Jostein Øien

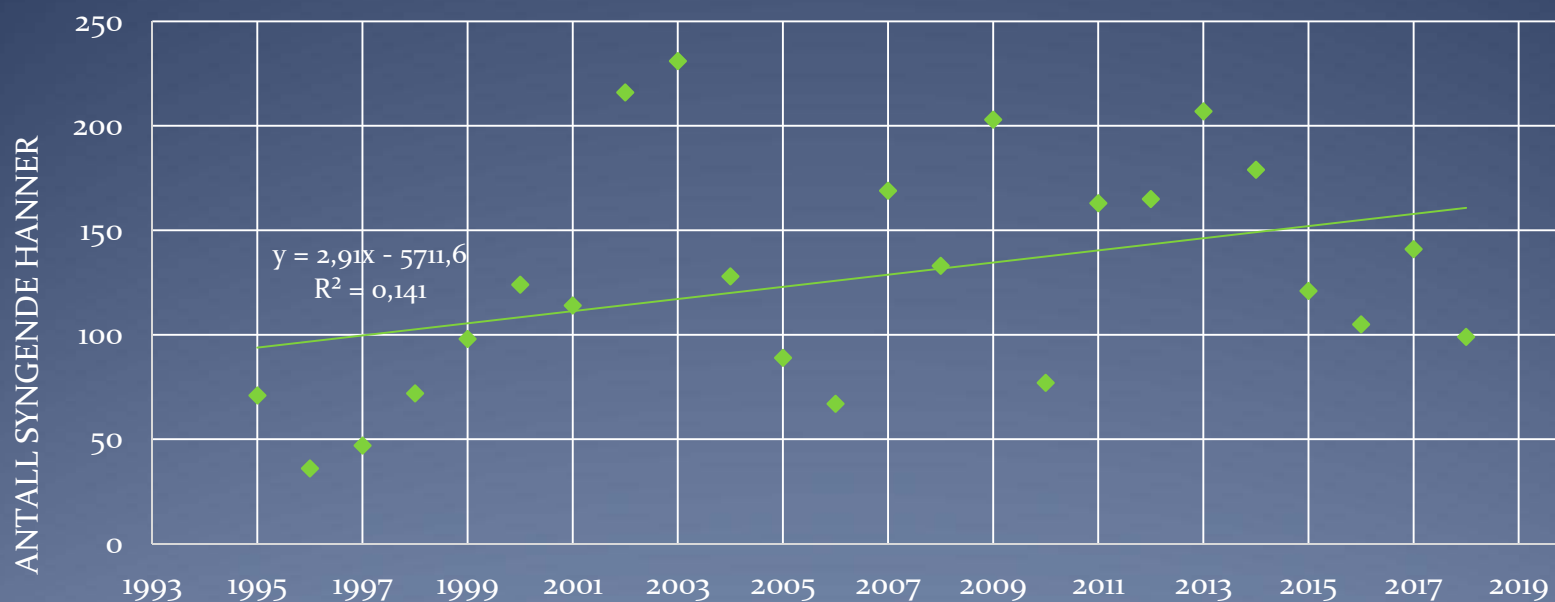
Eksempel ekstensive tiltak - svarthalespove Rogaland

Utvikling i hekkebestanden av svarthalespove og registrert produksjon av flygedyktige unger per par (sekundærakse) på Jæren i Rogaland i perioden 2010–2017. Figur fra *NOF Rapport 2018-02 Svarthalespove i Norge*.

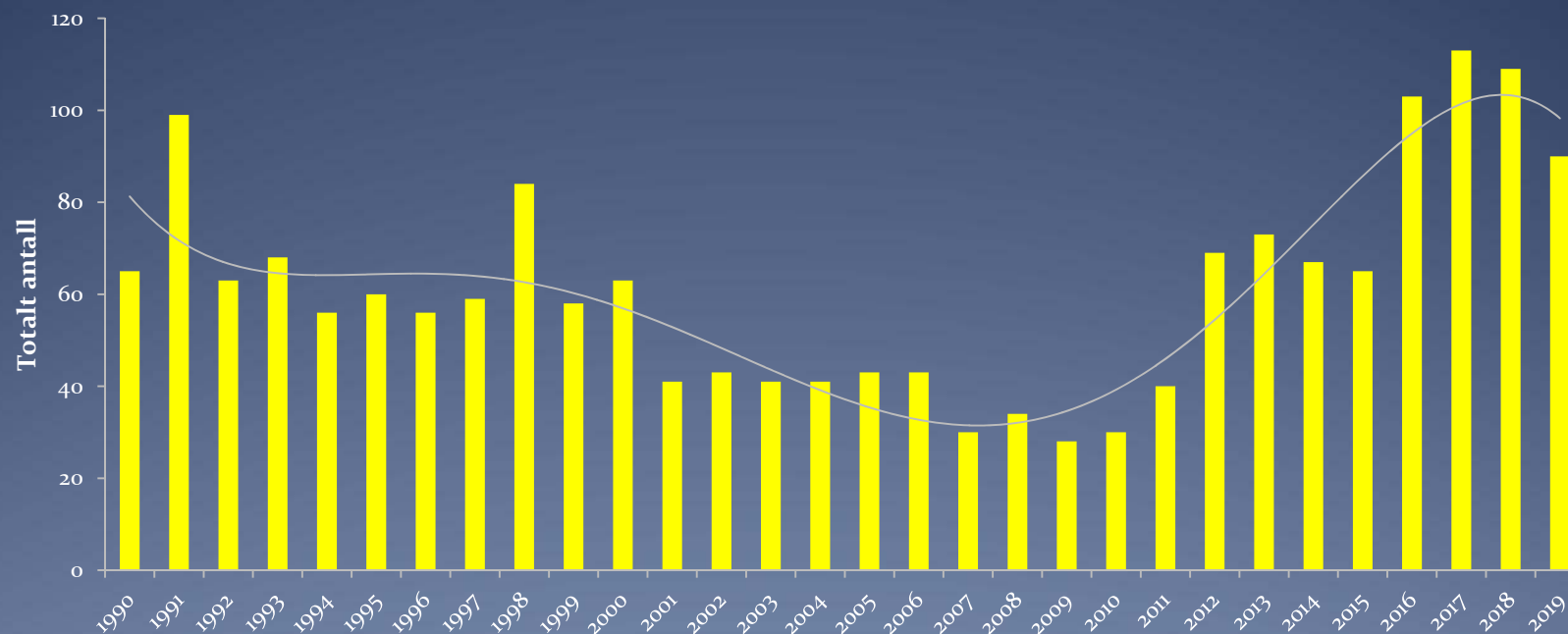

Eksempel ekstensive tiltak - åkerrikse Norge

Syngende åkerriksehanner rapportert i Norge i perioden 1995–2018. Oversikten inkluderer tilfeldige observasjoner fra alle fylker. Kilde: *NOF notat 2019-09 Kartlegging og overvåking av åkerrikse i 2018.*

Eksempel med tiltak - dverggås Finnmark

Vår-restende dverggås på Valdakmyra (Finnmark) 1990-2019. Uttak av rødrev i hekkeområdet på våren før dverggåsparene etablerer seg er gjennomført siden 2008. Figur fra *NOF Notat 2020-03 Dverggås i Norge*.

Jomfruland og Lista Fuglestasjoner

Norges beste trekklokaliteter

- Beliggenhet i viktige trekkruiter
- Varierte naturtyper
- Vernede områder
- Høy fuglediversitet
- Store antall fugler
- God oversikt over fugletrekket
- Overvåking siden 1990

Standardfangst

Noen arter øker

Gransanger

Hekker i bar og blandingskog i hele landet. Sørlig underart i løvskog vandrer inn fra sør. Øker i antall.

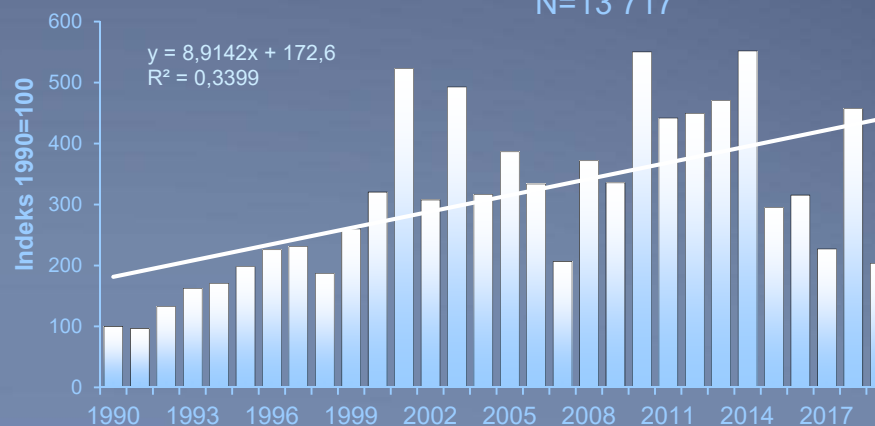
Munk

Typisk art som trives i løvskog. Favoriseres av gjengroing. Har økt sterkt inntil nylig.

Gransanger *Phylloscopus abietinus*
 Gjennomsnitt stasjoner vår+høst
 N=7014

Munk *Sylvia atricapilla*
 Gjennomsnitt stasjoner vår+høst
 N=13 717

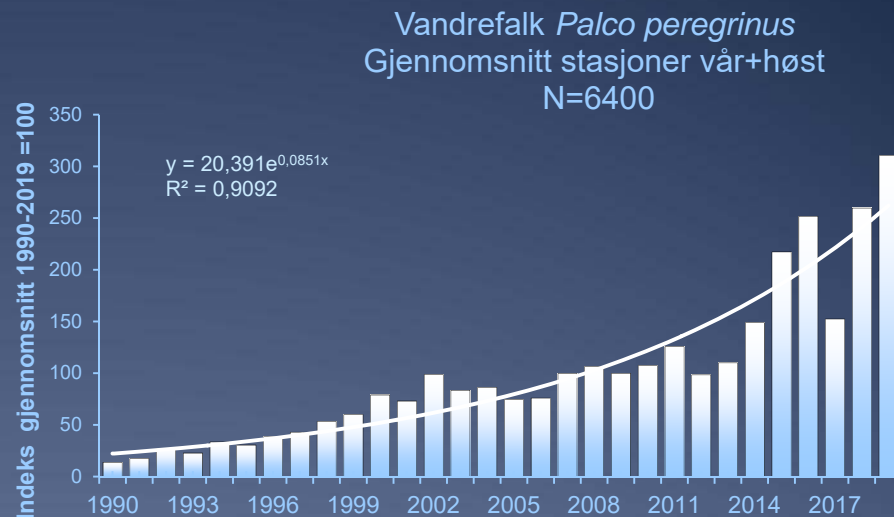
Observasjoner

Noen arter øker

Vandrefalk

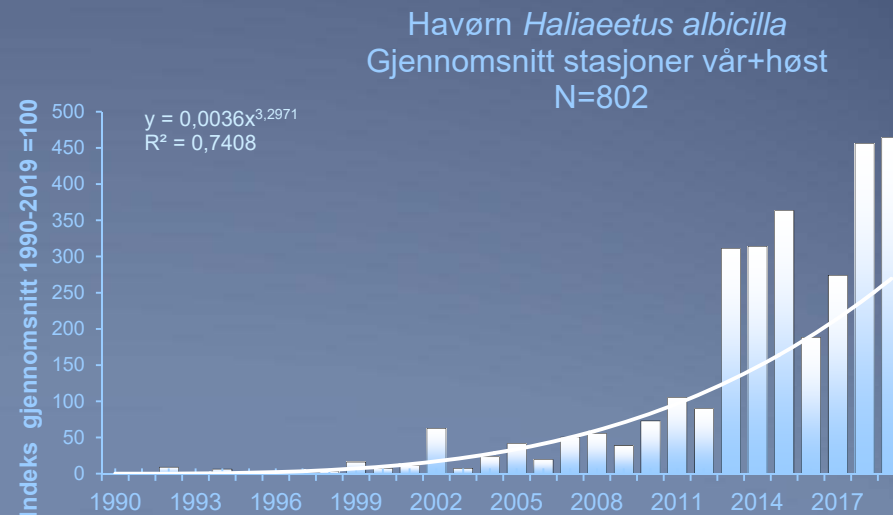
Arten som inntil midt på 80-tallet var sjelden, er nå relativt vanlig. Veksten fortsetter.

Havørn

Re-etablering med innvandring etter bestandskollaps.

Rask vekst siste årene.

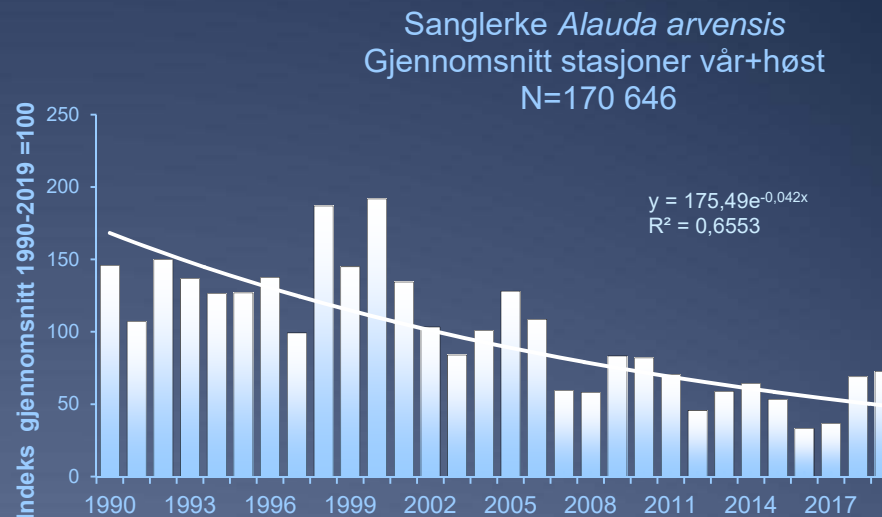

Observasjoner

Arter som sliter

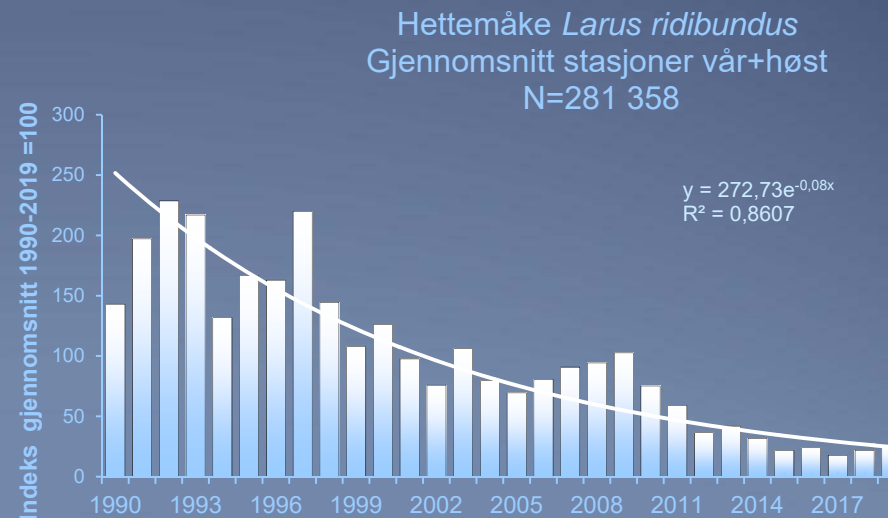
Sanglerke

Hekker i jordbrukslandskapet. Intensivering gir tap av areal og næring. Jevn reduksjon.

Hettemåke

Etter langvarig økning startet en generell trend i Nord-Europa med bestandsreduksjon.

Trekkfugler kommer tidligere

Tidsserier fra NOFs fuglestasjoner på Lista og Jomfruland (Sør-Norge) viser forskjøvet ankomsttidspunkt for mange trekkfugler i perioden 1990-2018. Data fra 30 inngår i en fenologiindeks.

27 av 30 arter kommer tidligere. 3 senere

Grågås 15,1 dager tidligere

Munk 11,5 dager tidligere

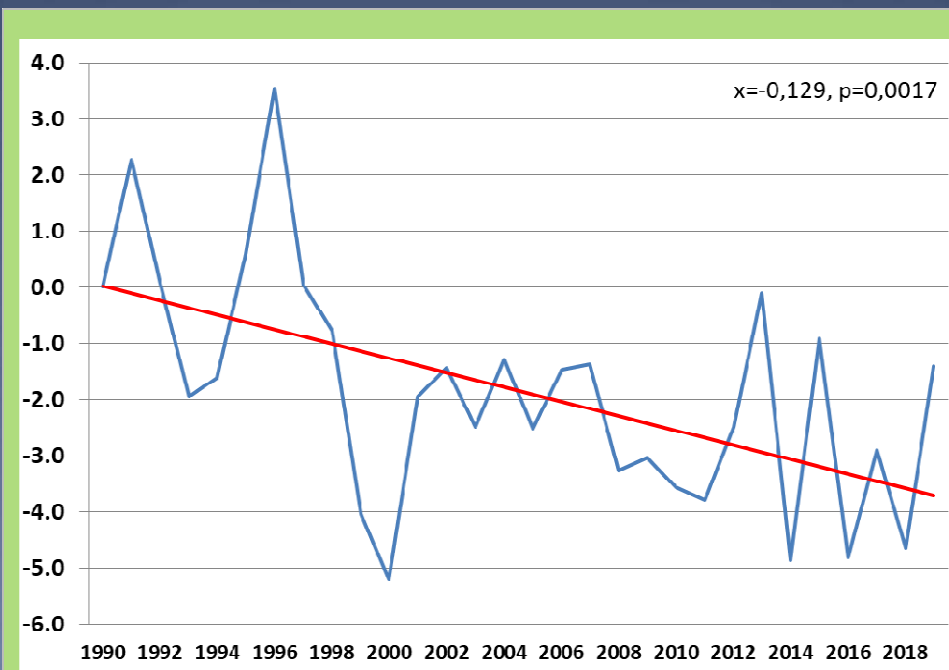
Tornsanger 8,2 dager tidligere

Ca. 20 arter 2-7 dager tidligere

Kun jernspurv, heippiplerke og svarttrost kommer senere

Trekkfugler kommer tidligere

Et varmere klima endrer årstidenes start og lengde. Det utfordrer artene til å gjøre ulike nødvendige tilpasninger for å kunne overleve og formere seg like godt som før.

Trekkfuglenes ankomst var i 2019

3,7 dager

tidligere enn i 1990.

Dette tilsvarer

1,2 dager

tidligere ankomst per tiår

Fenologiindeksens endring (med rød trendlinje) for 30 utvalgte fuglearter fanget opp i overvåkingen ved fuglestasjonene på Jomfruland og Lista i perioden 1990 – 2019.

Trekkfugler kommer tidligere

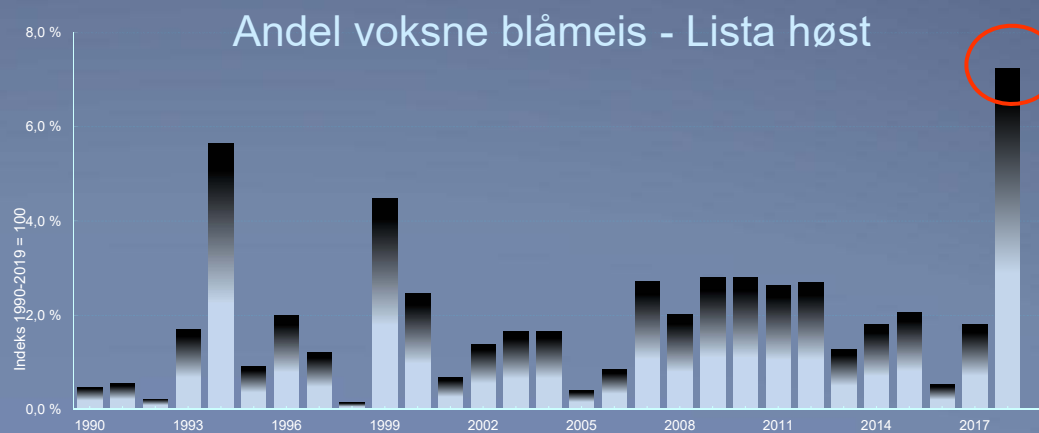
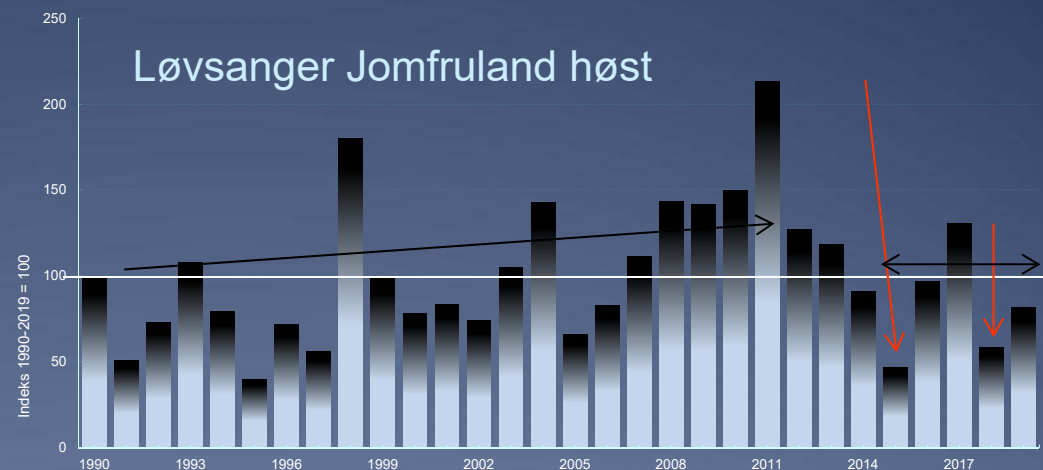
- Respons på endrede klimatiske forhold siste år.
- Viser at fuglepopulasjoner kan endre oppførsel raskt.
- Foreløpig usikkert hva dette betyr

- Kan komme i utakt med matressurser
- Kan lures til å komme «for tidlig» og bli utsatt for ugunstige vær- og temperaturforhold.

Produksjon & Klima

- Store årlige variasjoner
- Ekstrem-år 2015
Kaldt og vått i hekkesesongen
- Ekstrem-år 2018
Varmt og tørt fra mai-august
- Løvsanger i økning til 2011
- Markant fall 2015
- Nytt fall 2018
- Under trenden 2015-2019
- Veldig høy andel voksne blåmeis under høst inv. 2018

Takk for meg!

Foto © Jan Erik Røer

Norsk Ornitologisk Forening – Foreningen for fuglevern